

Bij de opening der tentoonstelling van Franse tekeningen uit Nederlands bezit

in het Rijksmuseum te Amsterdam, 25 juni 1964

Wij zijn allen in dit Museum uitgenodigd tot een eerste bezoek aan de Tentoonstelling van Franse tekeningen uitsluitend uit Nederlands bezit, en het spijt me, dat Uw geduld nog wat op de proef wordt gesteld. U ziet hier geen enkele tekening om U heen en in de omgeving is niets wat aan Frankrijk herinnert, ... excepté les hautes personnalités françaises qui nous font l'honneur d'assister à cette réunion. De verklaring en de verontschuldiging zijn te zoeken in het feit, dat mij bij de uitnodiging een extra briefje werd gezonden met het verzoek, zoals dat heet: 'een paar woorden' te spreken bij deze opening. Het behoefde maar kort te zijn, iets van 5 à 10 minuten. Dit had U misschien gerust kunnen stellen. Maar bij een volgende ontmoeting met de Directeur werd al gesproken van het dubbele van die tijd en later werd me gevraagd te trachten U wat verstrooiing te brengen door iets te vertellen over *eigen* ervaringen op het gebied van het verzamelen. Dat leek me gewaagd, want waar zou dan het eind zijn? Maar voor een bemoedigende glimlach van Hoofddirecteur en Directeur zwicht men gauw. Ik ga dus op het praat-toeltje zitten, dat mij hier is toegedacht.

Achteraf beschouwd begrijp ik die vraag van de Directie wel, want er zijn maar weinige verzamelaars van tekeningen en zo'n vreemd exemplaar wil men wel eens te kijk stellen. Mensen die niet verzamelen vinden verzamelaars raadslachtige wezens en zijn nieuwsgierig te zien waar nu eigenlijk die geheimzinnige knobbel zit, hoe groot die onontbeerlijke neus is en hoe die arendsogen gluren. Ik geef toe, de neus is van een zeker formaat, maar overigens moet U toch teleurgesteld zijn. Dat komt omdat deze eigenaardigheden niet zo letterlijk moeten worden opgevat, maar eerder figuurlijk zijn bedoeld. Zonder een symbolisch

reukorgaan zijn we niets waard, want we moeten als 't ware ruiken waar iets goeds schuilt. Merkwaardigerwijze geschiedt dat ruiken juist door onze ogen. Paul Claudel heeft een dergelijke eigenaardige zegswijze gebruikt, toen hij een kunstbeschuouwing betitelde: 'L'oeil écoute'; daarmee bedoelde hij, dat wij door goed onze ogen te gebruiken bij het bekijken van schilderijen, zoveel in ons kunnen opnemen en onze gedachten verrijken. Het Franse woord 'flair', veelal in plaats van de Hollandse neus gebruikt, betekent eenvoudig volgens de dictionnaire: 'Odorat d'un chien', en het werkwoord 'flairer': 'appliquer son odorat'. Dit doen hondjes inderdaad heel ijverig. Maar in figuurlijke zin wordt het veel fraaier: 'flair' betekent dan perspicacité, discernement, et le verbe s'emploie par exemple en disant flairer une rose, mais aussi flairer un danger'. Nu, die laatste gewaardwordingen behoren voor een verzamelaar tot zijn dagelijkse bezigheid: opgaan in de geur van een kunstwerk of op zijn hoede zijn voor een valstrik. Wij zijn er allen wel eens ingelopen en zulke ervaringen maken ons dubbel behoedzaam.

De verzamelaar wordt door zijn medemensen dikwijls beoordeeld als een egoïst, omdat men een hamsteraar in hem ziet. Dat oordeel noem ik, neemt U mij niet kwalijk, kortzichtig. Maar het heeft ook iets vleiends, want hamsters en andere voorraadverzamelaars als eekhoorns, geven blijk van grote voorzienigheid (diezelfde perspicacité van zoëven) en van zorgvuldigheid in het bewaren. Bovendien, iedereen die iets tot stand brengt is egoïst, tot de grootste kunstenaars, dichters en uitvinders toe. Zeker, het begin is egoïstisch, maar het eindresultaat is altruïstisch, ook al heeft niet elke verzamelaar die uitgesproken bedoeling. Deze tentoonstelling, die zovelen zal ontroeren, is

immers volledig het gevolg van dat zogenaamde egoïsme der verzamelaars, die elk op hun beurt zoveel fraais bijeenbrachten?

Ik denk hier aan een ervaring te Parijs, toen we daar (het was vóór de laatste oorlog) nog een typische *bonne à tout faire* hadden. Maar tevens *bonne à se mêler de tout*, iemand die zich met ieder en alles intens bemoeide. Toen mijn vrouw haar eens herinnerde aan de nodige zorg voor alles wat ik thuis bracht en aan de muur hing, zei ze: 'Oui, mais Monsieur est maniaque', waarop mijn vrouw, altijd paraat, antwoordde: 'Pourtant, il n'est pas fou'. 'Peut-être pas', zei de *bonne*, 'mais il a ses idées, quoi?' Tegen de betiteling 'maniaque' protesteer ik, maar dat laatste neem ik van harte aan, want juist op die ideeën komt het aan. Men begint zonder vooropgestelde ideeën, als kleine jongen, met insecten, postzegels, naturaliën, schelpen, gesteenten, curiositeiten, en langzamerhand groeien de ideeën en ontstaat een perspectief, vooral als de liefde voor de kunst ontwaakt. De behoefte om zich met uitingen van een kunst te omringen groeit langzamerhand uit tot een streven tot *opbouwen*. Het wordt een drift, een passie zo U wilt, om iets te *vormen*, ten nauwste verwant met de zucht tot vormgeving van de beeldhouwer of het construeren door een bouwmeester. Onder het werk rijpen de inzichten, zuiveren zich de verhoudingen en gaandeweg groeit iets groots, een levende verzameling met een eigen karakter.

De nuchtere, niet-verzamende mens maakt dan de opmerking: alles goed en wel, als je maar de duiten hebt. Natuurlijk is er geld bij nodig, evengoed als voor een groot gebouw, een monumentaal beeldhouwwerk, maar het geld is niet de *eerste* vereiste. Ik zou haast zeggen, dat vindt zich altijd wel. Hoofdzaak is de geestdrift en onmisbaar is de flair. Zonder die passie en die ontdekkingszucht blijft het werk waardeloos. Ik ken verzamelingen, betaald uit een kleine beurs, die veel boeiender zijn dan de meest pompeuze collecties van een Rothschild, een Onassis of een Niarchos. Er trilt iets in zo'n bescheiden verzameling, dat verre te verkiezen is boven de pralende ijzigheid der groten.

Met geldkwesties kunnen celibataire verzamelaars vrijmoediger omspringen dan gehuwde verzamelaars. Deze laatste kan men uitsluitend mede-geïnteresseerde echtgenoten toewensen, voor wie men geen geheimen heeft. Laat ik U in dit opzicht een leerzame geschiedenis vertellen, als U mij veroorlooft in de taal van het land waar ze zich afspeelde. Alors: Un riche industriel, en voyage d'affaires, recevait une dépêche de sa femme: 'Réjouis-toi, j'ai conclu une magnifique affaire'. Le mari se cassait la tête et n'arrivait pas à deviner ce que sa femme avait bien pu faire. Elle ne se mêlait jamais de ses affaires. Il savait bien qu'un de ses amis étrangers avait l'intention de passer, mais tout-demême sa femme était incapable de conclure un contrat d'affaires avec lui. Enfin en rentrant, sa femme vint toute joyeuse à sa rencontre et en l'embrassant dit: 'Tu as dû être bien curieux, chéri, sais-tu ce que j'ai fait: j'ai vendu ton Delacroix cinq fois le prix que tu l'as payé. Ton ami m'en a offert cinquante mille francs et, bien entendu, je n'ai pas hésité'. Le pauvre mari

restait foudroyé. Que s'était-il passé? Fervent amateur, il avait acheté un magnifique Delacroix, mais il avait dû le payer 100 000 frs. Craignant toujours les critiques de sa femme, qui à chaque achat d'oeuvre d'art, récriminait: 'Mais pourquoi pas, à ce prix, la jolie Dauphine pour moi ou le beau collier que nous avons admiré l'autre jour chez Cartier', le mari avait dit à sa femme en rentrant avec le tableau: voilà quelque chose de beau que j'ai acheté pour un morceau de pain, 10 000 frs. seulement. Or l'homme d'affaires qui était passé dans son absence se trouvait être lui aussi grand amateur de peintures et il avait demandé à la dame si le ménage ne serait pas disposé à se défaire du tableau. La dame, voulant faire la maline et montrer à son mari ses capacités de femme d'affaires avait dit: 'cela dépend de ce que vous voulez nous en offrir'. Le monsieur avait proposé 50 000 frs. et la dame aussitôt de dire oui, croyant réaliser un bénéfice formidable. Voilà une terrible leçon pour le mari et pour nous tous! Le pauvre mari y perdait son tableau et en plus la moitié de son prix d'achat.

Als men geen ruime beurs ter beschikking heeft, zijn er talrijke andere mogelijkheden tot het verwerven van tekeningen en prenten, zoals bijvoorbeeld het ruilen, waarbij de andere partij volstrekt niet hoeft te huilen. Elke verzamelaar heeft zijn voorkeuren en men kan een confrère ontmoeten, die toevallig iets bezit, dat hem minder boeit en dat juist in de eigen verzameling beter past. Beschikt men dan zelf over een overbodig blad, of een doublet, dat bij de ander een lacune vult, dan kan men het gemakkelijk eens worden.

Maar het meest is de verzamelaar gebaat bij de achteloosheid, de weinige flair of zelfs de blindheid van anderen. Hoe dikwijls heb ik niet na een veiling anderen bij het afscheid stevig de hand gedrukt, als onuitgesproken dank voor hun onthouding? Ik zou daarvan vele anecdoten kunnen vertellen, die pikante mémoires zouden kunnen vullen. Maar ten eerste heb ik daarvoor hier niet voldoende tijd en ten tweede hinderen zulke gedenkschriften altijd andere personen, die in de gebeurtenissen op voor hen onvoordelige of onaangename wijze gemoeid zijn geweest. Ik kan U wel een denkbeeld geven door U een of twee ervaringen te vertellen, op voorwaarde geen namen te noemen en op conditie, dat U mij straks geen strik-vragen stelt om uit te vissen wie de personen waren. Welnu, eerst dan het verhaal van de veiling ener zeer belangrijke verzameling van tekeningen, heel lang geleden, in een land en stad, die ik U evenmin noem. Ik kende die verzameling al vele jaren en toen ik de catalogus ontving, bemerkte ik, dat de belangrijkste en kostbaarste tekening ontbrak. Zou er na de dood van de verzamelaar iets onderhands zijn verkocht of te kwaderhand zijn ontvreemd? Bleef de mogelijkheid, dat de bewuste tekening onder een verkeerde naam was beschreven. Ik nam mij dus voor, op de kijklidag alles nauwkeurig door te zien. De tekening bleef evenwel onvindbaar, totdat ik toekwam aan de zogenaamde achterhoede, waarin gewoonlijk in kopen van meerdere bladen, de minderwaardige worden geveild. En ziet, in één dier kopen van 10 à 15 bladen,

lag de bewuste tekening. Gerustgesteld, maar met een kloppend hart, ging ik de volgende dag naar de veiling en kwam daar te zitten naast de directeur van het belangrijkste prentenkabinet van dat land, met wie ik gedurende de veiling op aangename wijze oordelen over de tekeningen heb gewisseld. Toen tenslotte alle uitvoerig beschreven bladen waren geveild en de catalogus sloot met de mededeling: onder de volgende nummers zullen in kopen een aantal onbeschreven tekeningen worden geveild, zei mijn buurman tegen mij: 'Oh, ik dacht dat de veiling voorbij was, wat komt er nu nog?' Waarop ik nonchalant, maar wel met een steeds sneller kloppend hart, antwoordde: 'Oh, dit zijn de tekeningen, die de veilinghouder als onbelangrijk beschouwt'. 'Aha, nu dan ga ik maar weg', zei mijn buurman tot mijn verlichting. De bewuste koop heb ik in een leeglopende zaal gekregen voor een zeer redelijk bedrag, met nog enkele kopen, waarin andere, ten onrechte veroordeelde tekeningen zaten. Om met Wim Kan te spreken: 'wij noemen hier geen namen, namen noemen wij niet'. Ook geen rijmwoord, dat U op weg zou kunnen helpen. Alleen al een ervaring als deze bewijst hoezeer verzamelingen, publieke zowel als particuliere, in haar ontwikkeling afhankelijk zijn van geluk en van toevallen. Ook helaas van tegenslagen en lotswisselingen. Ik heb zeer intiem de twee grootste Engelse verzamelaars van tekeningen gekend, dank zij mijn langdurige bezoeken bij hen sedert 1901 en ben hun leven lang bevriend met ze gebleven. De eerste, Heseltine, op en top de lange, traditionele Engelsman in geklede jas (een kledingstuk dat de meeste Uwer niet meer kennen) of met geruite broek, een zeer gefortuneerde stockbroker en tevens verdienstelijk dilettant-artiest, de ander, Fairfax Murray, zijn tegenbeeld: een klein manneke met O-benen, die niet groter werd als hij opstond van een stoel, als het ware een tweede Toulouse-Lautrec. Beiden hebben hun prachtige en rijke verzamelingen moeten verkopen wegens financiële tegenslagen. Murray al in ± 1907 (een verkoop en bloc aan Pierpont Morgan, New York) en Heseltine in 1912 door een grote verkoop aan de handel en in veiling de beste zijner Rembrandt-tekeningen kwamen in 1913 bij Frederik Muller ten verkoop en enkele zijner fraaiste Franse tekeningen zult U straks beneden zien.

Er is geen bezwaar deze namen te noemen, omdat de feiten al oude geschiedenis zijn. Maar het volgende blijve toch beter anoniem. Met een buitengewoon scherpe en enthousiaste verzamelaar, met wie ik veel verkeerde, onderhield ik mij eens over de slechte invloeden van licht en vocht, waaraan vele tekeningen in de grootste Musea vroeger hebben blootgestaan en over de luchthartigheid waarmee, soms onder politieke druk, tentoonstellingen worden georganiseerd. Hij keek mij toen ernstig aan en zei: 'Ja niet waar, daarover zijn wij het immers roerend eens; het is onze eerste plicht als particuliere verzamelaars om de mooiste tekeningen *buiten* de Musea te houden'. Tien jaar later is zijn gehele verzameling toch in een Museum beland en vastgelegd. Gelukkig wordt er daar uitstekend voor gezorgd.

Dat thans een zo belangrijke tentoonstelling uit Nederlands bezit van Franse tekeningen in Parijs en hier kon worden samengesteld, is eveneens een gevolg van een aaneenschakeling van de meest onverwachte toevallen: krachs op de beurs, faillissementen, trouvailles, oorlogsoperaties, enz.

Sommige verzamelaars beginnen met een ambitieus programma, dat veelal niet uit te voeren blijkt. Andere beginnen aarzelend en tastend. Om bij honk te blijven (de Directeur heeft mij nu eenmaal aangemoedigd om over eigen ervaringen te spreken, al doe ik dat maar schoorvoetend), ben ik aangevangen met het ideaal van een verzameling van Nederlandse tekeningen, d.w.z. zowel Hollandse als Vlaamse. Aan Italianen durfde ik nog niet te denken. Doch onverwachts heb ik de hand kunnen leggen op een kern van vroeg-Italiaanse tekeningen, waarbij zelfs Stefano da Zevio en Pisanello, en dan zegt men: met zo'n fundament, dat zelfs de grootste Musea zouden benijden, kan men, ja moet men, verder bouwen. Even onverwachts heb ik in 1919 drie prachtige Watteau's kunnen verwerven en zoiets staat gelijk met drie Rembrandts in de Hollandse school. Dus werden daar ook respectabele Fransen omheen gegroeped.

Ander toeval. Nooit heb ik als jongeling gedacht aan het vormen ener verzameling van brieven van kunstenaars, en nu zit ik er midden in, doordat in de loop der jaren het geluk mij telkens een of andere boeiende autograaf in de schoot heeft geworpen (par manière de dire), zodat wij beurtelings een belangrijk onderhoud met de grootsten kunnen hebben. Maar ook op dit gebied moet men danig op zijn hoede zijn. Er bestaan ettelijke valse brieven en dito handtekeningen. Eens had ik een der *zeer* weinige brieven van Raphaël verworven en toonde die aan een bevriende kunsthistoricus in de hoop, dat hij me kon helpen bij de identificatie van een kerk in de brief genoemd. Tot mijn verwondering uitte hij twijfel aan de echtheid van de brief. Ik zag daarvoor niet de minste reden, maar stelde hem voor, de brief mee te nemen naar de oudste en beroemdste bibliotheek, waar we hem zouden kunnen vergelijken met een andere brief, die daar wordt bewaard. De volgende ochtend meldden wij ons bij de bibliothecaris, die de brief bekeek en terstond zeide, hem overtuigend te vinden. 'Mi sembra bonissima'. Ja, maar, betoogde mijn vriend – en hij wees op enkele aspecten, waaroentrent hij niet gerust was. Nu, zei de directeur, dat is heel eenvoudig, mijn broer de professor – palaeograaf is de beste autoriteit op het gebied van autografen. Komt U morgen terug, dan zullen we Uw brief en de onze met elkaar in zijn bijzijn vergelijken en zijn conclusie afwachten. De dag daarop waren we op het appèl, mijn vrouw, uiteraard nieuwsgierig naar het resultaat, was meegegaan. We werden door de directeur in een klein vertrek gelaten, waar de brief, die ter vergelijking moest dienen en die sinds Raphaël's leven in die bibliotheek berustte, gereed lag. Ik legde de onze ernaast en werd volledig gesterkt in mijn overtuiging, dat hij eigenhandig was. Na enig wachten verscheen de professor, lange baard, zware wenkbrauwen, naar binnen gekeerde blik, zegde niets, maakte een etui

open, waaruit hij een smalle koperen band haalde, die hij om zijn hoofd schoof. Daaraan hing, aan een touwtje, een koperen peervormig gewichtje. Hij boog zich over de brief behorende aan de bibliotheek, bracht, door zijn hoofd zacht in een cirkel te bewegen, het gewicht aan het slingeren, en ziet, na korte tijd bleef het gewichtje stil hangen boven de handtekening. Toen dezelfde operatie boven onze brief, gelukkig met hetzelfde resultaat: 'Va bene, è autentica'. Toen vroeg ik hem zich om te keren, ik verwisselde de brieven, legde een ondersteboven en vroeg hem de operatie te herhalen. Het gewichtje hield weer stil boven de plaats van de handtekening, die niet door het papier heenscheen. Ten hoogste verbaasd zei ik tegen de directeur: 'Als in dit eerwaardige instituut deze wijze van onderzoek U bevredigt, moeten wij er ook wel vertrouwen in hebben.' 'Ja, antwoorde hij, in alle twijfelgevallen handelen wij hier zo en wij verlaten ons geheel op de conclusie van mijn broer'. U zult dit verhaal haast ongelooflijk vinden. Daarom maak ik hier een uitzondering en vertel U, dat de directeur der bibliotheek Kardinaal Mercati was en dat alles zich in het Vaticaan in 1939 afspeelde.

In Engeland, waar sinds drie eeuwen veel tekeningen in veiling zijn gekomen, zijn ontdekkingen altijd mogelijk geweest, en men hoopt dan telkens de enige te zijn. Zo heb ik er eens een mijner belangrijkste tekeningen gekocht, die onherkend was gebleven door de veilinghouder en alle aanwezigen, behalve door een goede kenner, die mij, toen hij de zaal uitging, in het oor fluisterde: 'I congratulate you on your Raphaël. When I saw you bidding I didn't want to oppose you'. Zo'n collegialiteit is zeldzaam. Het loopt ook wel eens anders, waardoor zich een hardnekkige tegenbieder voordoet, die de prijs van zulk een koop, op £ 1 of £ 2 ingezet, laat oplopen tot vele honderden ponden. Het is dan vermakelijk te zien hoe alle aanwezigen zich de ogen uit het hoofd staren, de tekeningen nog eens te zien vragen, en dan nog niet beseffen waar het om gaat. Heerlijke bondgenoten zijn al deze kopers met de omfloerste blok.

Denkt U niet, dat zulke verrassingen alleen vroeger voorkwamen. Enkele jaren geleden nog is bij een der grootste veilinghouders in een onbelangrijke auctie een zeer belangrijke tekening van Rembrandt verdwaald, in een grote koop anonieme tekeningen, nota bene als eerste nummer, waarvoor meestal de minste aandacht bestaat. Ditmaal waarschuwde een opmerkelijke bezoeker de veilinghouder voor de flater, die hij dreigde te begaan. De tekening werd uit de koop gelicht en in een latere, betere veiling, afzonderlijk opgenomen, afgebeeld in de catalogus en bracht toen een geweldige prijs op, ik zal maar niet zeggen hoeveel! U zoudt er van rillen. De niets vermoedende eigenaar zal ook gerild hebben, maar dan van opwinding.

Onwetend heb ik ook eens een eigenaresse van een kleine tekening wat men noemt 'the shock of her life' gegeven, door dat blaadje voor een hoge prijs te kopen. Na de veiling kwam ze naar me toe en zei: 'You know I almost fainted when I saw the bidding constantly

rise. Fancy the drawing costs me only 7/6; that is what I paid for it in a junk shop'.

Engeland is altijd een dorado geweest voor de zoekers, die er niet tegen op zagen om de talrijke bladen door te zien, die in één koop worden geveild. Maar er is nog een typisch Engelse attractie en dat zijn de scrapbooks, d.w.z. albums waarin alles dooreen werd opgeplakt of losweg ingeschoven. Ik kende een handelaar, die helemaal geen eigen oordeel had, maar die systematisch, waar hij maar kon, scrapbooks opkocht, zonder op de prijs te letten, omdat er altijd wel klanten bij hem kwamen opdagen, die er echte (of vermeende) ontdekkingen in deden.

Een van de belangrijkste vondsten, die ik in zo'n 18de eeuws plakboek heb gedaan was een tekening van een der grootste en minst voorkomende Italiaanse meesters. Onder de aanwezigen had blijkbaar niemand dit opgemerkt. Voor alle zekerheid heb ik het album, nadat het op mij was toegeslagen, meteen meegenomen, want de tekeningen lagen los tussen de pagina's en men kon nooit weten. . . . . Bij de ingang van het gebouw kwam ik een vriend tegen, de enige van wie ik kon vermoeden, dat hij de hand van de tekenaar wel zou hebben herkend, die mij zenuwachtig vroeg tot welk nummer men was gekomen en zichtbaar teleurgesteld was toen ik hem 'about lot 70' opgaf. 'Then, who bought the scrapbook lot 59?' Ik antwoorde: 'I did and I have it in this parcel under my arm'. Waarop ik te horen kreeg: 'You scoundrel,' alleen omdat hij te laat en ik op tijd was geweest! We zijn toch altijd de beste vrienden gebleven.

Die vriendelijke verwensing moet verband houden met een typisch Engelse overtuiging, dat wat zich nu eenmaal in Engeland aan belangrijke kunstwerken bevindt, voor Engelsen gereserveerd moet blijven, ook al zijn al die kunstschaten door hun voorouders verworven op het vasteland van Europa, waar zij zijn ontstaan. Ik heb dat aan den lijve ondervonden toen ik, ook al weer heel lang geleden, bij een echtpaar logeerde, dat zeer veel belangstelling voor oude tekeningen had, en ze ijverig verzamelde. Toevallig had ik bij een Londense handelaar een prachtige, nog onbekende tekening van Rembrandt gevonden en gekocht en ik dacht het echtpaar plezier te doen met hun die tekening te laten zien. 'Yes, very fine, one couldn't see a finer one, thank you so much for showing us. But do you know what we call this: spoil from England'. Ik hoop dat U vertrouwd is met het woord spoil, te vertalen met roofbuit. Zo beleefd mogelijk antwoordde ik, dat te eniger tijd die tekening, toen ze in Holland werd gekocht, met meer recht spoil from Holland kon worden genoemd. Ook wij zijn toch de beste vrienden gebleven. Wij noemen weer geen namen, namen noemen wij niet!

U kunt zich ook voorstellen welke binnenpret gepaard gaat met de verwerving van een tekening van een grote meester, waarvan de een of andere autoriteit beweerd heeft, dat ze niet eigenhandig is. Dan is zo'n blad in de handel moeilijk verkoopbaar en blijft de prijs dientengevolge redelijk tot zeer redelijk. Men

zou zo'n autoriteit (meestal van het genus der gewichtige certificatieschrijvers) wel een kaartje met p.r. willen sturen. Maar hier loop ik de kans, dat U zult zeggen: 'wat is die spreker een verwaande vent; hij praat alsof hij de wijsheid in pacht heeft'. Ja, Dames en Heren, U kunt toch niet verwachten, dat ik hier zou vertellen wat ik zelf al zo in mijn leven heb overzien en waarin ik mij heb vergist? Door schade en schande wordt elke verzamelaar wijs, - neen laat ik liever zeggen iets voorzichtiger dan te voren. Volledige, ware wijsheid is voor ons stervelingen niet weggelegd, net zo min als de verzamelaar *onfeilbaar* kenner-schap kan zijn beschoren. Ons aller vriend Max Friedländer heeft het duidelijk gezegd: 'Der beste Kenner ist Derjenige, der sich am wenigsten irrt.' Juist om die reden kan men nooit de vermetelheid hebben zich zelf voor een kenner uit te geven. De kandidaat moet afwachten of het kunstlievend publiek, of de collega's, of het nageslacht hem die titel willen verlenen. Ik heb me veel verdiept in de geschiedenis van het verzamelen en tot mijn verwondering geconstateerd hoe weinig betrouwbare kenners er altijd zijn geweest. Het lijkt wel of zij een constant percentage van de bevolking vormen. Ook in onze eigen tijd zijn ze te tellen. Ik heb de overtuiging gekregen, dat het quotum in het wereldbestel vastligt. Van menselijke kant valt er niets aan te veranderen, want men kan geen kenners fokken. Het is een kwestie van aanleg, die men dankbaar door eigen oefening moet ontwikkelen. Geen Kunsthistorisch Instituut of Universiteit heeft ooit kenners gekweekt of verandering kunnen brengen in het minieme percentage (ik zou zeggen een miljoenste percent), dat ons van hogerhand schijnt te zijn toegemeten (niet door het Ministerie, maar door een nog veel hogere hand). Men heeft het onlangs nog kunnen constateren toen een prachtig zelfportret van Rembrandt door een Museum voor een geweldig bedrag was aangekocht en een rare klant de echtheid in het openbaar betwijfelde. De dagbladen vielen natuurlijk gretig op het geval aan; daar zat kopie in, als zou blijken dat de Museumdirectie zich werkelijk in de vingers had gesneden! Om de kwestie uit te maken bleek ook daar de keuze van de juryleden niet groot. Men bracht er vier samen en op hun oordeel afgaande kon de Minister, die al over het geval was aangevallen, zich volledig verdedigen. Dat was wel nodig, want het ging over miljoenen. Ik zou U daar meer over kunnen vertellen, want ik was er ten nauwste bij betrokken, maar dat zou mij te ver voeren.

Over de authenticiteit-kwestie kan ik kort zijn en U verwijzen naar een Duitse bijdrage getiteld: 'Echt oder Unecht', die ik onlangs schreef in een Festschrift toen een wat jongere vriend zich een dokterstitel *honoris causa* had laten aanleunen.

U wilt me hoop ik geloven als ik U de verzekering geef, dat alle tekeningen, die U straks zult zien, grondig getest zijn en dat U aan de toeschrijvingen niet behoeft te twijfelen. Merkw aardigerwijze blijven er toch nog problemen, die zelfs de specialisten onder de 13 000 bezoekers, die de tentoonstelling bij ons in het Institut Néerlandais te Parijs heeft getrokken, niet kunnen oplossen. Wel werd een Fragonard Hubert

Robert en omgekeerd een Hubert Robert een Fragonard, maar zij behoren aan dezelfde inzender, dus deze komt niet te kort. U kunt zich straks rekenschap geven hoe dicht deze twee kunstenaars, in hun magistrale rood-krijt tekeningen, bij elkaar staan. Maar het meest zult U getroffen zijn door het dertigtal Watteau's. Die zult U niet licht zo fraai weer bijeen zien. De Franse bezoekers waren allen enthousiast en verbaasd, want zelfs in het Louvre, waar zovele der beste bladen te lang zijn geëxposeerd en zij hun frisheid verloren hebben, krijgt men niet zulk een afwisselende indruk van deze verbluffende tekenaar, meestal sierlijk en teer, soms ook van een verrassende forsheid. De aanblik van die bladen, waarin rood en zwart krijt, soms met wat wit krijt, zo handig zijn vermengd, zal U uitermate bekoren. Een strelende blik zult U ongetwijfeld laten glijden over de bladen, waarop Fragonard met zijn elegant en soepel penseel zijn composities in sepia of Oost-Indische inkt heeft getoverd, gebazen zou ik haast zeggen. Een andere tovenaars met het tekenpenseel is Claude Lorrain, die feitelijk de tentoonstelling opent, met zijn heerlijke landschappen, waarin zon en sluimerende schemering elkaar afwisselen, en U zult daarna drie eeuwen doorlopen in een aaneensluitende representatieve serie om te eindigen met de verrassende klare visies van Cézanne. Bij uitzondering zult U de tekeningen aantreffen in lijsten uit de tijd, waardoor de bladen veel meer individueel spreken; maar ik moet U uitdrukkelijk verzoeken dit voorbeeld niet te volgen in Uw eigen interieur. Men kan zich dit voor enkele weken in een tentoonstelling veroorloven, maar op de duur vergelen tekeningen veel te veel in het daglicht.

En nu, Dames en Heren, verlaat ik mijn praatstoeltje en dank U voor Uw aandachtig geduld. De directeur, de heer Boon, is verlangend U naar de tentoonstelling te brengen en gaarne zal ik U daar van dienst zijn met enkele toelichtingen, als U die mocht wensen.